

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.9.79](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.9.79)

УДК 339.5 (477)

I. Г. Бакаєва,

*к. е. н., професор, професор кафедри менеджменту та міжнародних економічних відносин, Таврійський національний університет ім.В.І.Вернадського, м.Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0002-7189-7404*

АНАЛІЗ ЗМІН ТОВАРНОГО ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ ДО КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДУ ПОСТІЙНИХ РИНКОВИХ ЧАСТОК

I. Bakaieva

PhD in Economics, Professor, Professor of the Department of Management and International Economics Relations, V.I.Vernadsky Taurida national University, Kyiv, Ukraine

THE ANALYSIS OF THE UKRAINE'S COMMODITY EXPORTS CHANGES TO THE EUROPEAN UNION COUNTRIES : APPLYING THE METHOD OF CONSTANT MARKET SHARE

Ця стаття аналізує еволюцію ринкової частки експорту України в період 2017-2019 рр, як за 11 технологічними категоріями товарів, так і на ринках країн Європейського Союзу. Аналіз еволюції ринкової частки експорту України здійснюється з використанням методології постійних ринкових часток (ПРЧ), запропонованої індонезійським вченим Три Відодо (Tri Widodo).

Розраховані зміни в товарному експорті України під впливом змін у світовому експорті до країн ЄС в період зростання світової торгівлі 2017-2018рр. дорівнювали 1809,2 млн.дол., а під впливом змін ринкової частки (ефект ринкової частки) - 331,1 млн.дол. Зміни в експорті товарів поза межі ЄС були від'ємними -1303,3 млн.дол., внаслідок зростання конкуренції інших країн-експортерів. Україна відносно успішно змінила свої товарну та географічну структури експорту до країн ЄС, про що свідчать позитивні значення товарного структурного (19,1 млн.дол.) та географічного структурного ефектів (401,9 млн.дол.). Україна збільшила свою ринкову частку в експорті товарів до Німеччини (217 млн.дол.), Угорщини (149,7 млн.дол.), Словаччини (97,6 млн.дол.), що свідчить про зростання конкурентоспроможності українських товарів на ринках ЄС.

Період 2018-2019рр. характеризувався зниженням світового експорту до країн ЄС. Під впливом цих змін світовий торговельний ефект для експорту України до країн ЄС становив 577,8 млн.дол. У зв'язку зі зниженням конкуренції на експортних товарних ринках країн ЄС, Україні вдалося збільшити свою ринкову частку в експорті до країн ЄС, про що свідчить позитивний ефект ринкової частки (1266,4 млн.дол.). Зміни у товарній і географічній структурах експорту України до ЄС призвели до скорочення товарного експорту відповідно на 244,5 млн.дол. і 46,3 млн.дол., в тому числі до Німеччини (-35,4 млн.дол. і -27,6 млн.дол.), Бельгії (-21,9 млн.дол. і -16,8 млн.дол.), Іспанії (-27,6 млн.дол. і -5,5 млн.дол.). Але в цілому товарний експорт України до країн ЄС збільшився на 340,2 млн.дол. США

В період зростання світової торгівлі, 2017-2018рр., Україна збільшила свої ринкові частки в експорті інших продуктів первинної переробки сировини на 216,4 млн.дол., продуктів переробної промисловості - на 167,1 млн.дол., сировини на 91,7 млн.дол. Зростання

конкуренції на ринках первинної переробки продуктів сільського господарства призвело до втрати ринкової частки цих продуктів на ринках ЄС на 309,7 млн.дол.

В період 2018-2019 рр Україна збільшила свою ринкову частку в експорті до країн ЄС, зокрема в експорті продуктів первинної переробки сировини сільського господарства, (466,4 млн.дол.), сировини (323,0 млн.дол.), інших продуктів первинної переробки сировини (313,1 млн.дол.). Україна в експорті до країн ЄС за рахунок змін в товарній структурі експорту втратила 244,5 млн.дол, зокрема в експорті сировинних продуктів - 162,0 млн.дол.

This article analyzes the evolution of Ukraine's merchandise exports market share in world exports in the period 2017-2019 both in 11 technological categories of goods (according to S. Lall's classification) and in the markets European union's countries . Analysis of the market share evolution of the of Ukrainian exports was carried out with using the methodology of constant market shares of indonesian scientist Tri Widodo.

The calculated changes in the commodity export of Ukraine under the influence of changes in world exports to EU countries during the growth of World Trade 2017-2018. amounted to 1809.2 million dollars. , and under the influence of changes in the market share (the effect of a market share) - 331.1 million dollars. Changes in the export of goods outside the EU were negative -1303.3 million dollars, as a result of the growth of competition of other exporters. Ukraine has successfully changed its commodity and geographical exports structures to the EU countries, as evidenced by the positive values of commodity structural (19.1 million dollars) and geographical structural effects (401.9 million dollars). Ukraine has increased its market share in the export of goods to Germany (217 million dollars), Hungary (149.7 million dollars), Slovakia (97.6 million dollars), which indicates an increase in the competitiveness of Ukrainian goods in the EU markets.

Period 2018-2019. was characterized by a decrease in the world's export to EU countries. Because of these changes, the world trade effect for Ukraine's export to EU countries amounted to 577.8 million dollars. Due to the decrease in competition in the export commodity markets of the EU countries, Ukraine managed to increase its market share in export to the EU countries, as evidenced by the positive effect of a market share (1266.4 million dollars). Changes in the commodity and geographical structures of Ukraine's export to the EU led to a reduction of commodity exports, respectively, by 244.5 million dollars. and 46.3 million dollars, including Germany (-35.4 million dollars. and -27.6 million dollars), Belgium (-21.9 million dollars. and -16.8 million .dole), Spain (-27.6 million dollars. and -5.5 million dollars). But in general, Ukraine's commodity export to EU countries increased by 340.2 million dollars.

In the period of growth of world trade, 2017-2018, Ukraine has increased its market shares in exporting other products of primary processing of raw materials by 216.4 million dollars., products of the processing industry - by 167.1 million dollars., raw materials for 91.7 million dollars. The growth of competition in the markets of primary processing of agricultural products led to the loss of a market market share of these products in the EU markets for 309.7 million dollars.

In the period 2018-2019, Ukraine has increased its market share in export to EU countries, in particular exporting products of primary processing of raw materials of agro farms, (466.4 million dollars), raw materials (323.0 million dollars), other products primary processing of raw materials (313.1 million dollars). Ukraine in export to EU countries due to changes in the commodity structure of the export lost 244.5 million dollars, in particular in the export of raw materials - 162.0 million dollars.

Ключові слова: *аналіз постійних ринкових часток; ефект ринкової частки; ефект товарної структури; ефект ринкової (географічної) структури; товарний адаптаційний ефект; ефект світової торгівлі ; технологічні категорії товарного експорту; конкурентоспроможність експорту.*

Keywords: *constant market share analysis; market share effect; product structure effect; geographical structure effect; commodity adaptation effect; world trade effect; technological categories of exports; export competitiveness.*

Постановка проблеми.

Зміни ринкової частки експорту країни у світовому експорті знаходяться під впливом багатьох взаємозалежних факторів, таких як конкурентоспроможність та спеціалізація. По-перше, внутрішній та зовнішній макроекономічний стан країни впливає на відносну цінову/ витратну конкурентоспроможність експорту. По-друге, довгострокові структурні фактори, такі як забезпеченість факторами виробництва, технологіями та інститутами впливають на конкурентоспроможність в цілому та на галузеву спеціалізацію експорту. По-третє, географічні та культурні зв'язки обумовлюють стан експорту та його розподіл серед різних торговельних партнерів. По-четверте, динаміка міжнародних торговельних потоків, особливо входження на ринки нових гравців, механічно впливає на ринкові частки експорту окремих країн. Тому аналіз стану експорту країни важливий для оцінювання тенденцій його розвитку.

Якщо країна спеціалізується в експорті товарів (або в експорті до визначених країн/ груп економік), де попит є швидкозростаючим, її агрегована ринкова частка зростатиме навіть якщо конкурентоспроможність її експорту товарів (експорту до визначених країн або груп економік) не покращується. Одночасно, навіть якщо країна підтримує свою ринкову частку в експорті до визначених товарних (окремих країн або груп економік) ринків, вона може втратити свою агреговану ринкову частку, якщо країна спеціалізується в експорті на ринки, які зростають повільніше, ніж світовий експорт на ті ж ринки, або спеціалізується в експорті товарів з повільнішим зростанням, ніж на відповідному світовому товарному ринку.

Аналіз еволюції товарного експорту країни передбачає врахування впливу як змін у світовому товарному експорті, так і змін у товарній та географічній структурах експорту, а також спроможність країни адаптувати свої товарну та географічну структури експорту до структур світового товарного експорту на відповідному ринку.

З цією метою доцільно використовувати одну з методологій аналізу постійних ринкових часток (ПРЧ аналізу), наприклад методологію індонезійського вченого Три Відодо (Tri Widodo), яка передбачає декомпозицію загальної зміни номінального експорту фокусної країни на шість складових: ефект світового експорту, ефект ринкової частки (має також назву ефект конкурентоспроможності, якій враховує зміни експорту на кожному товарному/географічному ринку), ефект товарної структури, ефект географічної структури, товарний та ринковий (географічний) адаптаційний ефект.

Проведення такого аналізу саме експорту актуально здійснити і для України, тому що ринкові частки її товарного експорту на окремих світових товарних та географічних ринках за останні роки продемонстрували тенденцію до зниження.

Країни ЄС на сьогодні є важливими торговельними партнерами України, тому аналіз змін експорту нашої країни до країн ЄС є вельми актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивченню особливостей формування зовнішньо-торговельного сектору національної економіки України присвячена низка наукових публікацій вітчизняних вчених-економістів, зокрема Осташко Т.О. та ін. [1], Круп'як І.В. [2], П'янкової О.В. [3], Пенської І.О. [4].

Стан товарного експорту окремих країн та економічних угруповань з використанням аналізу постійних ринкових часток ґрунтовно досліджується в наукових працях зарубіжних вчених [5- 10].

Методології аналізу постійних ринкових часток, традиційні та удосконалені, розглянуто в роботах [11,12].

Результати наукових пошуків вказаних вище вітчизняних та зарубіжних вчених сформували базис для проведення цього дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Особливості сучасних викликів макроекономічній стабільності в Україні, які обумовлюються деструктивними факторами зовнішнього сектора вітчизняної економіки, особливо експортного сектора, визначають необхідність проведення подальших наукових розвідок в обраній темі дослідження. Але, на жаль, вітчизняні вчені до теперішнього часу не приділяли достатньої уваги кількісному аналізу факторів впливу на зміни у ринковій частці товарного експорту України, зокрема експорту товарів, класифікованих за технологічними категоріями.

В статті вперше здійснено аналіз еволюції товарного експорту України у світовому експорті та експорту до країн ЄС в період 2017-2019рр.

Мета статті полягає в аналізі методом ПРЧ змін у експорті України товарів, класифікованих за технологічними категоріями, до країн ЄС в період 2017-2019рр. та розробка рекомендацій щодо подальшого підвищення ринкової частки експорту України у світовому експорті до країн ЄС.

Вклад основного матеріалу.

Основна ідея аналізу постійних ринкових часток (Constant Market Share Analysis –CMSA) полягає в тому, що структура експорту країни впливає на її місце та роль у світовому експорті, незважаючи на зміни інших факторів, таких що асоціюються з конкурентоспроможністю. Навіть якщо країна підтримує свою ринкову частку в експорті кожного продукту на кожному експортному ринку, все рівно вона втрачатиме свою агреговану ринкову частку, якщо експортуватиме продукти на ринки з повільнішим зростанням порівняно з зростанням світового експорту на ці ринки.

Розглянемо версію методу ПРЧ, запропоновану Три Відодо (Tri Widodo), якій удосконалив і об'єднав дві відомі версії ПРЧ аналізу, а саме версії Лимера Е. (Leamer E.) і Стерна Р. (Stern R.) та Фагерберга Дж. (Fagerberg J) і Соллье Г. (Sollie G) [15,16].

Зростання ринкової частки припускає зростання конкурентоспроможності. Частка експорту фокусної країни (S^A) є функцією відносною « конкурентоспроможності» країни:

$$S^A \equiv \frac{V_{..}^A}{V_{..}^W} = f\left(\frac{c}{C}\right) \quad (1),$$

де $f(\cdot) > 0$, S^A - частка експорту фокусної країни А; $V_{..}^A$ і $V_{..}^W$ – сукупний експорт фокусної країни А і світу, відповідно; c і C – «конкурентоспроможність» фокусної країни А і світу, відповідно.

$$\Delta V_{..}^A = S^A \Delta V_{..}^W + V_{..}^W \Delta S^A \quad (2)$$

Фагерберга Дж. і Соллье Г. знайшли, що зміну частки експорту країни у світовому експорті можна сформулювати наступним чином:

$$\Delta S^A \equiv \Delta S_{\alpha}^A + \Delta S_{\beta}^A + \Delta S_{\delta}^A + \Delta S_{\alpha\beta}^A + \Delta S_{s\delta}^A \quad (3)$$

Зміна частки країни А у світовому експорті ΔS^A може бути розкладений на п'ять ефектів:

ΔS_{α}^A – ефект ринкової частки;

ΔS_{β}^A – ефект товарної структури;

ΔS_{δ}^A – ефект ринкової (географічної) структури ;

$\Delta S_{\alpha\beta}^A$ –товарний адаптаційний ефект;

$\Delta S_{s\delta}^A$ –ринковий адаптаційний ефект.

ΔS^A в рівнянні (2) замінюється на ΔS^A з рівняння (3):

$$\Delta V_{..}^A = S^A \Delta V_{..}^W + V_{..}^W (\Delta S_{\alpha}^A + \Delta S_{\beta}^A + \Delta S_{\delta}^A + \Delta S_{\alpha\beta}^A + \Delta S_{s\delta}^A) \quad (4)$$

Це рівняння зміни товарного експорту фокусної країни А, яке запропонував Три Відодо , де:

$\Delta V_{..}^A$ – зміна експорту країни А ;

$S^A \Delta V_{..}^W$ – зміна в експорті країни А завдяки зміні у світовому експорті ;

$V_{..}^W \Delta S_{\alpha}^A$ – ефект ринкової частки;

$V_{..}^W \Delta S_{\beta}^A$ – ефект товарної структури;

$V_{..}^W \Delta S_{\delta}^A$ – ефект ринкової (географічної) структури ;

$V_{..}^W \Delta S_{\alpha\beta}^A$ –товарний адаптаційний ефект;

$V_{..}^W \Delta S_{s\delta}^A$ –ринковий адаптаційний ефект.

У розгорнутому вигляді рівняння (4) має вигляд:

$$\begin{aligned} \Delta V_{..}^A = & S_{\epsilon}^A \Delta V_{..}^W + V_{..}^{W0} \sum_j (\alpha_{\epsilon}^{Aj} - \alpha_0^{Aj}) \beta_0^{Wj} \delta_0^{Wj} + \\ & + V_{..}^{W0} \sum_j \alpha_0^{Aj} (\beta_{\epsilon}^{Wj} - \beta_0^{Wj}) \delta_0^{Wj} + V_{..}^{W0} s_0^{Aj} (\delta_{\epsilon}^{Wj} - \delta_0^{Wj}) + \\ & + V_{..}^{W0} \sum_j (\alpha_{\epsilon}^{Aj} - \alpha_0^{Aj}) (\beta_{\epsilon}^{Wj} - \beta_0^{Wj}) \delta_0^{Wj} + V_{..}^{W0} (s_{\epsilon}^{Aj} - s_0^{Aj}) (\delta_{\epsilon}^{Wj} - \delta_0^{Wj}) \end{aligned}$$

s_{ϵ}^{Aj} – співвідношення сукупного експорту країни А і світового експорту для ринку j ;

α^{Aj} –співвідношення експорту країни А і світового експорту товару і до країни j ;

β^{Wj} – співвідношення світового експорту товару і та сукупного світового експорту до країни j ;

δ^{Wj} – співвідношення світового експорту до країни j та сукупного світового експорту

Ефекти, представлені у даному рівнянні мають наступну інтерпретацію:

(a) - загальні зміни у світовому експорті, експорт країни А змінюється завдяки змінам у світовому експорті.

(b) - ринкової частки ефект. Експорт країни А змінюється завдяки змінам у її ринковій частці.

(c) -товарної структури ефект. Експорт країни А змінюється завдяки змінам у товарній структурі її експорту.

(d) - ринкової структури ефект. . Експорт країни А змінюється завдяки змінам у ринковій структурі її експорту.

(e) - товарний адаптаційний ефект. Він вимірює ступінь успішності в адаптації товарної структури експорту країни А до змін у товарній структурі експорту на відповідний ринок.

(f) - ринковий адаптаційний ефект інтерпретується як ступінь успішності країни А в адаптації ринкової структури її експорту до змін у ринковій структурі світового експорту.

Існують три головні відмінності між версією методу ПРЧ аналізу, запропонованому Три Відодо і версією Лімера і Стерна.

Перша, проблема суб'єктивності (який ефект розраховувати першим: ринкової структури або товарної структури), яка існує у версії методу Leamer і Stern, зникає у новій запропонованій версії. Нова версія надає шість ефектів замість чотирьох ефектів у методі Leamer і Stern. Замість залишкового ефекту вводяться ефекти товарної і ринкової адаптації, з використанням індексу Ласпейраса при обчисленні ефектів.

Дані з міжнародної торгівлі товарами, які використовуються в цій статті, отримані з статистичної бази даних UNCTADSTAT [2], яка містить двосторонні потоки експорту товарів у вартісному номінальному виразі у цінах FOB (у доларах США). Період вибірки – 2017-2019 рр. З огляду на те, що всі експортні потоки товарів деноміновані у доларах США, зміни в ринкових частках механічно знаходяться під впливом валютного курсу долара США. Тому інтерпретація результатів повинна здійснюватись з застереженнями (валютні курси та ціни що змінюються та що впливають на еволюцію ринкових часток, не враховуються в ПРЧ аналізі).

База даних двосторонніх експортних потоків товарів включає світові експортні потоки товарів (за виключенням України), світові експортні потоки товарів до країн ЄС та експортні потоки товарів України (фокусна країна) до країн ЄС, класифікованих за технологічними категоріями (11 груп) (Табл. 1) .

Таблиця 1.
Технологічна класифікація експорту

Класифікація	Приклади
Сировинні продукти (СП)	Свіжі фрукти та овочі, м'ясо, рис, какао, чай, кофе, деревина, вугілля, сира нафта, газ тощо
Готові вироби	
<i>Первинної переробки сировини продукти :</i>	
- продукти первинної переробки сировини сільськогосподарства та лісової промисловості (ППСП1)	Готові вироби з м'яса, фруктів, напої, вироби з деревини, рослинні олії тощо
- Інші продукти первинної переробки сировини (ППСП2)	Рудні концентрати, продукти переробки нафти та гуми, цемент, скло тощо
<i>Низькотехнологічні продукти :</i>	
- текстильні/кластера моди продукти (НТП1)	Тканини, одяг, головні убори, взуття, шкіряні вироби, туристичні товари
- Інші низькотехнологічні продукти (НТП2)	Гончарні вироби, кераміка, прості металеві вироби, меблі, ювелірні вироби, іграшки, пластикові вироби тощо.
<i>Середньотехнологічні продукти :</i>	
- Автомобільної промисловості продукти (СТП1)	Легкові і вантажні автомобілі, автобуси, мотоцикли, запчастини до автомобілів та мотоциклів тощо
- переробної промисловості продукти (СТП2)	Синтетичні волокна, хімічні вироби та фарби, добрива, пластики, чавун, труби тощо
- машинобудівної промисловості продукти (СТП3)	Двигуни, електродвигуни, промислові машини, насоси, комутаційне обладнання, кораблі, годинники тощо
<i>Високотехнологічні продукти :</i>	
- Продукти електроніки та електротехніки (ВТП1)	Офісне/ обробки даних/ телекомунікаційне обладнання, телевізори та радіоприймачі, транзистори, турбіни, електрогенеруче обладнання тощо
- інші високотехнологічні продукти (ВТП2)	Фармацевтичні та медичні вироби, літаки та космічні апарати, оптичні та вимірювальні інструменти та вироби , кіно- та фотоапарати, радіоактивні матеріали тощо
<i>Некласифіковані продукти (НКП)</i>	Електричний струм, кінофільми, видавнича продукція, твори мистецтва, незолоті монети (які не були в обігу), золото немонетарне (за виключенням руд і концентратів).

Джерело: [13, стор. 7; 14]

Введемо наступні умовні позначення, які будуть використовуватись у наступних таблицях: WTE- світовий торговельний ефект; MSE- ринкової частки ефект; SSE-товарний структурний ефект; MSE- ринковий структурний ефект; CAE- товарний адаптаційний ефект; MAE- ринковий адаптаційний ефект.

Таблиця 2
Декомпозиція змін у товарному експорті України у 2017-2019рр., млн.дол.США

Назва ефекту	2017-2018			2018-2019		
	Країни ЄС	Решта світу	Усього	Країни ЄС	Решта світу	Усього
WTE	1809,2	2442,6	4251,8	-577,8	-834,2	-1412,0
MSE	331,1	-1303,3	-972,2	1266,4	3324,6	4591,0
CSE	19,1	401,9	421,0	-244,5	-114,3	-358,8
MCE	467,2	-160,9	306,3	-46,3	73,5	27,2
CAE	2,8	-94,5	-91,7	-38,2	-80,2	-118,4
MAE	-16,3	6,2	-10,1	-19,4	8,5	-10,9
Усього	2613,1	1292,0	3905,1	340,2	2377,9	2718,1

Джерело: Розраховано автором.

Товарний експорт України змінився у 2017-2018рр. на 3,9 млрд.дол. США, причому завдяки позитивному світовому торговельному ефекту (4251,8 млн.дол.), продуктовому структурному ефекту (421,0 млн.дол.), ринковому структурному ефекту (306,3 млн.дол.). Ефект ринкової частки в цей період був від'ємним (-972,2 млн.дол.), що говорить про те, що в період зростання світової економіки Україна значно втратила свої позиції на продуктових і географічних ринках решти світу.

Період 2017-2018рр. характеризується зростанням світової торгівлі, зокрема світового експорту на 9,9%. Це зумовило позитивне значення ефекту світової торгівлі, тобто збільшення експорту товарів України до країн ЄС на 1,8 млрд.дол. Завдяки змінам у товарній структурі експорту України в умовах зростання світової торгівлі Україна збільшила свій товарний експорт на 19,1 млн.дол, а завдяки змінам у географічній структурі експорту до країн ЄС – на 467,2 млн.дол.

Україна невдало здійснювала адаптацію своїх товарної і ринкової структури експорту до змін у структурах світового експорту. Значення товарного адаптаційного ефекту дуже незначне, усього 2,8 млн.дол, а ринковий адаптаційний ефект взагалі був від'ємним - -16,3 млн.дол.США.

В період 2018-2019рр. товарний експорт України збільшився на 2,7 млрд.дол. США, причому головним чином завдяки збільшенню своєї ринкової частки на ринках ЄС та решти світу (ефект ринкової частки становив в цей період майже 4.6 млрд.дол.Зниження світового експорту в цей період спричинило падіння експорту України на 1,4 млрд.дол.США). Завдяки негативним зрушенням у товарній структурі експорту України і світового експорту, Україна втратила 358,8 млн.дол.США (структуриний продуктивний ефект).

Адаптувати товарну і ринкову структури експорту України до змін у світовому експорті також не вдалося. Товарний і ринковий адаптаційний ефекти становили в цей період відповідно 118,4 млн.дол. та 10,9 млн.дол.

Таблиця 3.
Декомпозиція змін в експорті України до країн ЄС у 2017-2018рр., млн.дол.США

2017-2018	WTE	MSE	CSE	MCE	CAE	MAE	Усього
Польща	292,6	96,2	-1,2	140,4	-3,2	4,7	529,6
Німеччина	198,4	217,0	11,0	20,0	2,8	2,6	451,8
Угорщина	148,0	149,7	7,8	12,3	-0,2	1,5	319,0
Словаччина	77,6	97,6	12,0	17,0	0,9	2,9	207,9
Чехія	78,9	28,5	19,4	35,0	-1,3	2,3	162,8
Італія	236,1	-113,1	-20,0	54,7	-0,9	-3,0	154,0
Бельгія	54,2	90,1	1,5	0,6	0,8	0,1	147,3
Франція	48,6	67,7	1,1	-2,3	1,5	-0,4	116,2
Іспанія	123,1	-36,1	-9,4	20,7	12,2	-0,6	110,0
Греція	25,2	57,3	-0,3	12,9	4,8	4,6	104,5
Усього 10 країн ЄС	1282,7	654,9	31,3	311,3	18,4	14,7	2313,3
Інші країни	526,5	-323,8	-12,2	155,9	-15,6	-31,0	299,8
Усього ЄС	1809,2	331,1	19,1	467,2	2,8	-16,3	2613,1

Джерело: Розраховано автором.

Ефект ринкової частки в період 2017-2018рр. мав позитивне значення у експорті товарів до країн ЄС (331,1 млн.дол.). Україна збільшила свою ринкову частку в експорті товарів до Німеччини, що забезпечило зростання експорту товарів до цієї країни на 217 млн.дол., Угорщини на 149,7 млн.дол., Словаччини на 97,6 млн.дол.. Але від'ємні значення ефекту ринкової частки свідчать про те, що Україна втратила свою ринкову частку в експорті до Італії (113,1 млн.дол.), Іспанії (36,1 млн.дол.) і особливо у торгівлі з Нідерландами (312,8 млн.дол.).

Декомпозиція змін у товарному експорті України у 2018-2019 рр представлена у таблиці 4.

Таблиця 4.
Декомпозиція змін в експорті України до країн ЄС у 2018-2019рр., млн.дол.США

2017-2018	WTE	MSE	CCE	MCE	CAE	MAE	Усього
Нідерланди	-51,5	303,9	-0,2	-25,3	-2,0	-4,8	220,2
Німеччина	-66,3	271,8	-35,4	-27,6	3,6	-3,0	145,0
Іспанія	-41,8	190,3	-27,0	-5,5	-4,7	-0,6	110,6
Ірландія	-4,3	91,2	0,3	-6,7	1,2	-8,0	73,7
Бельгія	-19,0	132,5	-21,9	-16,8	-3,4	-3,0	68,4
Литва	-11,4	80,1	4,8	-9,7	1,2	-2,4	62,6
Румунія	-28,0	65,2	7,5	11,0	2,8	0,9	59,5
Австрія	-16,7	64,8	15,9	-10,1	4,8	-1,6	57,1
Франція	-16,7	92,0	-20,7	-0,1	-3,4	0	51,2
В.Британія	-17,6	69,4	-35,3	25,6	-4,6	1,3	38,8
Усього 10 країн ЄС	-273,3	1361,2	-112,0	-65,2	-4,5	-21,2	885,0
Інші країни	-304,5	-94,8	132,5	18,9	-33,7	1,8	-544,8
Усього ЄС	-577,8	1266,4	-244,5	-46,3	-38,2	-19,4	340,2

Джерело: Розраховано автором.

Як згадувалось вище, період 2018-2019рр. характеризувався зниженням темпів зростання світового експорту, що зумовило негативний вплив на товарний експорт України. Значення ефекту світової торгівлі для всіх країн ЄС був відємним і становив 577,8 млн.дол. Ефект ринкової частки був основним ефектом, який забезпечив Україні позитивну зміну в товарній торгівлі з країнами ЄС (1266,4 млн.дол.США).

В період, що аналізується, Україна погіршила товарну і ринкову структури експорту до країн ЄС, про що свідчать відємні значення товарного структурного ефекту (244,5 млн.дол.), ринкового структурного ефекту (46,3 млн.дол.), товарного адаптаційного ефекту (38,2 млн.дол.) і ринкового адаптаційного ефекту (19,4 млн.дол.).

Таблиця 5.
Продуктова декомпозиція ефектів ринкової частки, товарного структурного ефекту і товарного адаптаційного ефекту

	2017-2018			2018-2019		
	MSE	CCE	CAE	MSE	CCE	CAE
СП	91,7	147,7	-8,6	323,0	-162,0	-11,5
ППСП1	-309,7	-134,1	12,4	466,4	37,1	-9Ю7
ППСП2	216,4	28,4	-7,6	313,1	-26,2	-7,4
НТП1	35,9	-23,2	-2,3	28,3	37,2	-1,4
НТП2	63,6	3,9	1,5	201,9	-17,9	1,5
СТП1	6,1	-0,5	0,0	9,2	0,1	0,7
СТП2	167,1	-17,0	8,2	-6,2	-68,5	-2,0
СТП3	22,8	-5,9	-2,0	4,4	5,2	-1,9
ВТП1	25,4	-2,1	1,1	-17,7	20,9	-2,8
ВТП2	-8,9	0,5	-1,8	11,6	2,0	-0,2
НКП	20,8	21,5	2,2	-67,4	1,7	-2,4
Усього	331,1	19,0	2,8	1266,4	-244,5	-38,2

Джерело: Розраховано автором

2017-2018рр. – це період зростання світової торгівлі, ринкова частка експорту України у світовому експорті і в країнах ЄС дещо знизилась, тому ефект ринкової частки був в цей період незначним, усього 331,1 млн.дол.США. На величину ефекту ринкової частки значно вплинуло падіння ринкової частки України в торгівлі з ЄС товарами технологічної категорії ППСП1 (продукти первинної переробки сільськогосподарської сировини).

Позитивні зміни в обсягах товарного експорту до країн ЄС внаслідок змін у товарній структурі експорту України (товарний структурний ефект), забезпечувались покращенням структури експорту України до країн ЄС в торгівлі сировиною (147,7 млн.дол.), а негативні зміни внаслідок погіршення структури експорту сільськогосподарської сировини (-134,1 млн.дол.).

Товарний адаптаційний ефект в період 2017-2018рр. був незначний (2,8 млн.дол.).

У 2018-2019рр., періоду спаду світової торгівлі, Україні вдалося збільшити свою ринкову частку завдяки зниженню торговельної активності інших країн – експортерів. Тому ефект ринкової частки в цілому становив в цей період 1266,4 млн.дол.. Позитивні зміни в товарному експорті України (ефект ринкової частки) забезпечувались, в основному, за рахунок збільшення ринкової частки в торгівлі з країнами ЄС сировиною (СП), сільськогосподарською сировиною (ППСП2) та іншими низькотехнологічними продуктами (НТП2).

Ефекти товарної структури та товарний адаптаційний ефект мали відємне значення (відповідно -244,5 млн.дол. та -38,2 млн.дол.) завдяки погіршенню товарної структури експорту сировини, первинної переробки та інших низькотехнологічних продуктів.

Висновки

В період зростання світової торгівлі 2017-2018рр.:

- ефект світової торгівлі становив 4251,8 млн.дол.США, в тому числі позитивні зміни в товарному експорті країн ЄС дорівнювали 1809,2 млн.дол.

- зміни в товарному експорті до країн ЄС завдяки змінам ринкової частки (ефект ринкової частки) дорівнював 331,1 млн.дол., але зміни в експорті товарів поза межі ЄС були від'ємними -1303,3 млн.дол., внаслідок зростання конкуренції інших країн-експортерів.

- Україна відносно успішно змінила свої товарну та географічну структури експорту до країн ЄС, про що свідчать позитивні значення товарного структурного (19,1 млн.дол.) та географічного структурного ефектів (401,9 млн.дол.).

- внаслідок неспроможності України адаптувати свої товарну та географічну структури експорту, адаптаційні ефекти в цей період були від'ємними (сукупно -101,8 млн.дол.).

- зростання світової торгівлі і виникнення змін в експорті України до країн ЄС (1809Ю2 млн.дол.) найбільш вплинули на товарний експорт України до Польщі (292,6 млн.дол.), Італії (236,1 млн.дол.), Угорщини (148 млн.дол.), Німеччини (198,4 млн.дол.).

- Україна збільшила свою ринкову частку в експорті товарів до Німеччини (217млн.дол.), Угорщини (149,7 млн.дол.), Словаччини (97,6 млн.дол.), що свідчить про зростання конкурентоспроможності українських товарів на ринках ЄС.

- завдяки змінам у ринковій структурі експорту товарів до країн ЄС ринковий структурний ефект становив в цілому у вказаний період 467,2 млн.дол., зокрема для Польщі -140,4 млн.дол., Італії 54,7 млн.дол., Іспанії 20,7 млн.дол..

- Україні у вказаний період не вдалося адаптувати свою ринкову структуру експорту до країн ЄС до змін у світових структурах експорту до країн ЄС (-16,3 млн.дол.)

2. Період 2018-2019рр. характеризувались зниженням світового експорту до країн ЄС. Під впливом цих змін світовий торговельний ефект для експорту України до країн ЄС становив 577,8 млн.дол.

- у зв'язку зі зниженням конкуренції на експортних товарних ринках країн ЄС, України вдалося збільшити свою ринкову частку в експорті до країн ЄС, про що свідчить позитивний ефект ринкової частки (1266,4 млн.дол.). Зміни у товарній і географічній структурах експорту України не призвели до збільшення обсягів експорту до країн ЄС (відповідні ефекти дорівнювали -244,5 млн.дол. та -46,3 млн.дол.).

- світовий торговельний ефект найбільш негативно вплинув на експорт України до Німеччини (-66,3 млн.дол.), Нідерландів (-51,5 млн.дол.), Іспанії (-41,8 млн.дол.)

-Україна збільшила конкурентоспроможність своїх товарів що експортуються до Нідерландів (№03,9 млн.дол.), Німеччини (271,8 млн.дол.), Іспанії (190,3 млн.дол.).

- зміни у товарній і географічній структурах експорту України до ЄС призвели до скорочення товарного експорту відповідно на 244,5 млн.дол. і 46,3 млн.дол., в тому числі до Німеччини (-35,4 млн.дол. і -27,6 млн.дол.), Бельгії (-21,9 млн.дол. і -16,8 млн.дол.), Іспанії (-27,6 млн.дол. і -5,5 млн.дол.). Але в цілому товарний експорт України до країн ЄС збільшився на 340,2 млн.дол.США.

3. В період зростання світової торгівлі, 2017-2018рр., Україна збільшила свої ринкові частки в експорті інших продуктів первинної переробки сировини (ППСП1) на 216,4 млн.дол., продуктів переробки промисловості (СТП2) на 167,1 млн.дол., сировини на 91,7 млн.дол.

Зростання конкуренції на ринках первинної переробки продуктів сільського господарства (ППСП1) призвело до втрати ринкової частки цих продуктів на ринках ЄС на 309,7 млн.дол.

-позитивні зміни внаслідок дій товарного структурного ефекту відбулися завдяки змінам в експорті сировини (147,7 млн.дол.).

-Україна найуспішніше адаптувала свою товарну структуру експорту до країн ЄС в торгівлі ППСП1 (12,4 млн.дол.) і СТП 2 (8,2 млн.дол.).

4. В період спаду світової торгівлі, 2018-2019рр., Україна збільшила свою ринкову частку в експорті до країн ЄС, що дало позитивне значення ефекту ринкової частки на 1266,4 млн.дол., зокрема в експорті ППСП1 (466,4 млн.дол.), СП (323,0млн.дол.), ППСП2 (313,1 млн.дол.), LT2 (201,9 млн.дол.).

-Україна в експорті до країн ЄС за рахунок змін в товарній структурі експорту втратила 244,5 млн.дол, зокрема в експорті сировинних продуктів (СП) 162,0 млн.дол.

-товарний адаптаційний ефект продемонстрував нездатність України адаптувати свої товарні структури експорту до структури світового експорту, особливо цестосується змін в експорті СПС (-11,5 млн.дол.), ППСП1 (-9,7 млн.дол.), ППСП2 (-7,4 млн.дол.).

Рекомендації щодо проведення подальших досліджень.

Використана у статті методика ПРЧ аналізу у подальшому може бути рекомендована для досліджень змін у товарному експорті України до інтеграційних угруповань, окремих регіонів і груп країн.

Список літератури.

1. Осташко Т.О., Лір В.Е., Венгер В.В.,Олефір В.К., Биконя О.С. Зміна традиційних позицій українського експорту. *Економіка і прогнозування*.2017.№ 2.С.57-74.

2. Круп'як І.В. Вектори зовнішньої торгівлі держави в умовах сучасних економічних перетворень. *Економіка та управління національним господарством*. 2017.Випуск 20.С.158-162.

3. П'янкова О.В., Ралко О.С. Зовнішня торгівля України: проблематика структурних змін та пріоритетів. *Економіка і суспільство*. 2016. Випуск 5.С.65-71.

4. Пенська І.О. Торговельні орієнтири України на світових ринках. *Зовнішня торгівля: право, економіка, фінанси*.2013.№2.С.5-11.
5. Nidhi Bagaria, Saba Ismail . Export Performance of China: A Constant Market Share Analysis. *Front.Econ.China*.2019.Vol.14.№ 1.P.110-130.
6. Чермушкина М.В. Анализ российского товарного экспорта методом постоянной доли рынка. *Торговая политика*.2018.№2/14.С.50-75.
7. Pandiella A. A. Constant market share analysis of Spanish goods exports. *OECD Economic Department Working Paper (ECO/WKP)*.2015. № 1186.25 p.
- 8.Skriner E. Competitiveness and Specialisation of the Austrian Export Sector: A Constant Market Share Analysis. *Institute of Advanced Studies. Economic Series Working Paper*.235.Vienna.2009.22 p.
- 9.Cafiso G. The Export Performance of the Euro Area Countries in the Period 1996-2007. *MPRA*.2009.28 p.
10. Competitiveness and export performance of Euro area. *ECB Occasional Paper Series № 30*. ECB.2005.97 p.
11. Dyadkova M., Momchilov M. Constant Market Share Analysis Beyond the Intensive Margin of External Trade. *Discussion Paper № 94 . Sofia.Bulgarian National Bank*.2014.65 p.
- 12.Bonanno G. A note: Constant Market Share Analysis.*MPRA*.2014.12 p.
13. Lall S. The Technological Structure and Performance of Developing Country Manufactured Exports,1985-1998.*Working Paper Number 44,Queen Elizabeth House, University of Oxford*.2000.39 p.
14. SITC rev.3 products, by technological categories (Lall (2000)).*UNCTADStat*.
<http://www.unctadstat.unctad.org>
15. Widodo T. Market Dynamics in the EU,NAFTA,North East Asia and ASEAN: the Method of Constant Market Shaves (CMS) Analysis. *Journal of Economic Integration*.2010.Vol.25.№1.P.480-500.
16. Widodo T. The Method of Constant Market Shaves (CMS)-Competitiveness Effect Recagsidered:Cose Studies of ASEAN Countries. *Journal Economi Bisines Indonesia*.2008.Vol.3№1. P.223-242.

References.

1. Ostashko, T.O. Lir, V.E. Venher, V.V.Olefir, V.K. and Bykonja, O.S.(2017), “The changing of the Ukrainian’s export traditional positions”, *Ekonomika i prohnozuvannia*, vol. 2, pp.57-74.
- 2.Krup’iak, I.V. (2017),”The state’s vectors of foreign trade in conditions of modern economic transformations”, *Ekonomika ta upravlinnia natsional'nym hospodarstvom*, vol. 20, pp.158-162.
- 3.P'iankova, O.V. and Ralko, O.S.(2016),” Foreign Trade of Ukraine: Problems of structural changes and priorities“,*Ekonomika i suspil'stvo*, vol. 5, pp.65-71.
4. Piens'ka I.O. (2013), “Trade guidelines of Ukraine in world markets”, *Zovnishnia torhivlia: pravo, ekonomika, finansy*, vol. 2, pp.5-11.
5. Nidhi, Bagaria and Saba, Ismail (2019), “Export Performance of China: A Constant Market Share Analysis”, *Front.Econ.China*, Vol.14, no. 1, pp.110-130.
6. Cheremushkyna, M.V. (2018),“Analysis of the Russian Commodity Export by the method of the market constant share”, *Torhovaia polytyka*, vol. 2/14, pp.50-75.
7. Pandiella, A.(2015),” A constant market share analysis of Spanish goods exports”, *OECD Economic Department Working Paper (ECO/WKP)*, vol. 1186.
- 8.Skriner, E.(2009), “Competitiveness and Specialisation of the Austrian Export Sector: A Constant Market Share Analysis”, *Institute of Advanced Studies.Economic Series Working Paper*, vol.235.
- 9.Cafiso, G.(2009), *The Export Performance of the Euro Area Countries in the Period 1996-2007*, MPRA, Univeristy of Catania, Catania, Italy.
10. ECB (2005), “Competitiveness and export performance of Euro area”, *ECB Occasional Paper Series*, vol. 30.
11. Dyadkova, M. and Momchilov, M. (2014),”Constant Market Share Analysis Beyond the Intensive Margin of External Trade”, *Discussion Paper Bulgarian National Bank*, vol. 94.
- 12.Bonanno, G (2014), A note: Constant Market Share Analysis, MPRA, University of Calabria, Italy.
13. Lall, S. (2000), *The Technological Structure and Performance of Developing Country Manufactured Exports, 1985-1998*, Working Paper, Queen Elizabeth House, Oxford, UK.
14. UNCTAD (2000), “SITC rev.3 products, by technological categories”, available at: <http://www.unctadstat.unctad.org> (Accessed May 6 2020).
15. Widodo, T. (2010), “Market Dynamics in the EU,NAFTA,North East Asia and ASEAN: the Method of Constant Market Shaves (CMS) Analysis”, *Journal of Economic Integration*, Vol.25, no.1, pp.480-500.
16. Widodo, T. (2008), “The Method of Constant Market Shaves (CMS)-Competitiveness Effect Recagsidered:Cose Studies of ASEAN Countries”, *Journal Economi Bisines Indonesia*, Vol.3, no. 1, pp.223-242.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2021 р.